

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeus

Pöytäkirja

VN/13668/2019

6.6.2022

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkoston kokous

Aika 6.6.2021 klo 13.00 –15.00

Paikka Teams-kokous

Osallistujat

Puheenjohtaja:	Johanna Suurpää	OM
Jäsenet:	Satu Heikkinen	OKM
	Tarja Kangaskorte	UM
	Niina Kilpelä	YM
	Pentti Lähteenoja	MMM
	Jouko Narikka	VM
	Krista Oinonen	UM
	Emma Patovuori	SM
	Mikael Åkermarck	LVM
Asiantuntijat:	Juha-Pekka Konttinen	EOA
	Sirpa Rautio	IOK
Sihteeri:	Iiris Hjelt	OM
Muut osallistujat:	Tuomas Kaivola	UM
	Rauno Merisaari	UM
	Hanna Rönty	OM
	Jenna Uusitalo	STM
	Aija Salo	Ihmisoikeusliitto
	Esa Iivonen	MLL
	Niina Laajapuro	Amnesty

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13.02.

2 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Pöytäkirja hyväksyttiin.

3 Ihmisoikeusjärjestöjen ehdotukset hallitusohjelmaan otettavista yleisistä perus- ja ihmisoikeuskirjauksista

Materiaalit jaettu etukäteen.

PJ: OM oikeusvaltion ja demokratian ministeriö – tulevaisuuskatsaus tehdään tältä pohjalta. Hallituskausi on ollut todella vilkas: on laadittu perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma ja ihmisoikeusselonteko ja myös lasten ja naisten oikeudet ovat olleet tapetilla. Tehtyä työtä tulisi hyödyntää pitkäjänteisesti.

Aija Salo (Ihmisoikeusliitto), Niina Laajapuro (Amnesty) ja Esa Iivonen (MLL) esittäytyivät. Edellisen PIO-toimintaohjelman suunnitteluprosessissa ihmisoikeustyötä tekevät järjestöt ovat tiivistäneet yhteistyötään. Viime syksynä verkosto (15 järjestöä) laati yhteiset hallitusohjelmaan ehdotettavat kirjaukset, jotka esitellään tässä kokouksessa – suuri kiitos kutsusta ja mahdollisuudesta tulla puhumaan.

Laajapuro/Amnesty: KV-ihmisoikeusvalvontaelinten suosituksia varten tulisi olla mekanismi. Tämä etenkin tärkeää, koska Suomi on ihmisoikeusneuvoston jäsenenä vielä kaksi vuotta. Naisiin kohdistuva väkivalta ja perusturvan taso toistuvat Suomen saamissa suosituksissa. Suositukset olisi hyvä saada eduskuntaan ja valtioneuvostoon käsittelyyn vähintään kerran vuodessa, ettei käy niin, että suositukset hautautuvat jos vaikka joku suositus ei etenekään. Valtioneuvostolla voisi olla kerran vuodessa keskustelu suosituksista. Myös eduskunta olisi hyvä osallistaa, ja tässä IOK:lla voisi olla suurempi rooli. SCA (subcommittee on accreditation) on ehdottanut samaa.

livonen/MLL: perus- ihmisoikeusvaikutusten arviointi, hallituksella on hankkeita tähän liittyen, kuten lapsioikeusstrategia.

Lainvalmisteluohjeistuksen uudistuminen on hyvä asia ja järjestöt ovat kommentoineet tätä. Huolena on, että perus- ja ihmisoikeusvaikutusarvioinnin osalta arviointia hajautetaan entisestään, vaikka ennemmin tulisi kokonaisvaltaisesti arvioida vaikutuksia eri ihmisryhmiin. Tähän tarvitaan koulutusta ja on otettava mukaan myös sote-alueet ja kunnat. VM tarvitaan mukaan budjettitason arviointiin. Esimerkkinä sosiaaliturvan uudistus, sielläkin tulisi olla vahvasti perus- ja ihmisoikeusnäkökulma läsnä. Korostamme arviointikulttuuria, eli julkisella puolella tulisi olla tietotaitoa tehdä arviointia. Tarvitaan laadullista indikaattorien seuranta etenkin haavoittuvien ryhmien osalta, pelkkä määrällinen seuranta ei riitä. livonen laittaa linkin verkostolle lapsivaikutusten arvioinnin käsikirjasta lainvalmistelijoille.

Salo/Ihmisoikeusliitto: on tärkeää, että tulee neljäs PIO-toimintaohjelma ja indikaattoriseuranta tehdään pitkäjänteisesti. Lisäksi toivomme seuraavan hallituksen sitoutumista selontekoon. Resurssit tärkeitä ja etenkin ministeriöissä, jossa tehdään perus- ja ihmisoikeustyötä, on resursseja lisättävä nykyisestä tasosta.

PJ: kiitos – erittäin hyvää kuultavaa meille. Indikaattorityö on tarkoitus saada jatkumaan, sidottuna seuraavaan hallitusohjelmaan. OM vie tätä eteenpäin. Vaikutusarviointi on sisällytetty toimintaohjelmaan yhtenä toimenpiteenä, se on työn alla ja etenee. PIO-työtä tekevien resurssit ovat tiukilla niin valtionhallinnossa kuin järjestöissä. Jos olette ehtineet perehtyä UAV:n mietintöön selonteosta, tästä olisi mukava kuulla teiltä. Oikeusvaltion takeet on nyt toisella tavalla tapetilla, näkökulma on muuttunut vallitsevan tilanteen huomioiden.

Oinonen/UM: haluan alleviivata PIOV merkitystä, tärkeä tiedonvaihtokanava ja meillä on potentiaalia tehdä vieläkin enemmän. Sopimuksista kun tulee suosituksia, toimenpiteet ”siiloutuvat” tietyille hallinnonaloille, ihan syystäkin. Ministerit ovat kuitenkin ehdottoman kiinnostuneita aina suosituksista ja niiden toimenpiteistä, koordinaatiota voisi olla enemmänkin. Mm. Istanbulin sopimuksessa on

toimenpidekohtana, että kansallinen lainsäädäntöelin tulisi sitoa sopimuksen toimenpanoon – muutenkin eduskunta tulisi saada mukaan PIO-työhön paremmin. Kiitos siitä, että nostatte ministeriöiden resurssiasiat esille – tilanne etenkin UM:ssä on todella huono.

livonen/MLL: Suomessa on vielä varaa panostaa PIO aktiiviseen edistämiseen pelkän kunnioittamisen lisäksi. Myös poliittista tahtoa tarvitaan lisää. Suomessa on ollut pitkään tehostamista hallinnossa, mikä näkyy resursseissa ja siten myös ihmisten oikeuksien toteutumisessa.

Laajapuro/Amnesty: Suomella tärkeä rooli kansainvälisesti ajaa perus- ja ihmisoikeuksia, mutta meidän täytyy myös johtaa esimerkin kautta, eli kansallinen sitoutuminen oikeuksien edistämiseen on tärkeää.

Salo/Ihmisoikeusliitto: oikeusvaltioperiaatteisiin liittyvä keskustelu on erittäin tärkeää. EESC Fundamental Rights and Rule of Law Group Delegationin arviointiryhmä oli vierailulla Suomessa (2-3.6.2022), todella mielenkiintoista keskustelua muiden PIO-toimijoiden kanssa. Järjestöt ovat huomioideen UAV:n mietinnön selonteosta ja ovat monesta asiasta samaa mieltä.

PJ: OM:n tulevaisuustyössä on käsitelty hyvin pitkälti samoja kysymyksiä, mitä järjestöt nyt toivat esiin.

Rautio/OIK: Resurssit ovat meilläkin haasteena. PIO-asioiden kansalliset valvojat tuovat asioita eduskunnalle kertomustensa muodossa, mutta laajempaa keskustelua tarvitaan enemmän. Tästä on hyvä jatkaa keskustelua järjestämässämme torstain tilaisuudessa, mutta myös hyviä asioita on jo tapahtunut ja esim. eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston resurssit ovat vähän kasvaneet.

PJ: Lisätäkseen vielä resursseista, meillä valtiosääntöosaajat ovat olleet täysin kiinni muissa asioissa viimeiset kaksi vuotta – esim. koronaan liittyvät asiat ja valmiuslainsäädäntö. Silloin heidän resurssit ovat pois puhtaasti PIO-asioista. Voidaan jatkaa näistä teemoista vielä ensi

syksynä, ainakin OM:ssä jatkuu tulevaisuustyö syksyllä. Jaamme näkemykset pitkälti järjestöjen kanssa.

Järjestöjen edustajat poistuivat kokouksesta 13.45.

4 Kansainväliset ihmisoikeusasiat (UM)

UPR-raportti

Oinonen/UM YK:n jäsenvaltioiden yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun neljäs kierros YK:n ihmisoikeusneuvoston UPR-työryhmässä on tarkoitus aloittaa marraskuussa (UPR-työryhmän 41. istunto 7.-18.11.2022). Meneillään olevalla kolmannella kierroksella Myanmarin käsittelyä ei ole saatu päätökseen. Ihmisoikeusneuvosto on päättänyt kesällä 2021, ettei loka-/marraskuussa 2022 käynnistytävä neljäs kierros voi alkaa ennen kuin kaikki edellisen kierroksen tarkastelut on saatettu päätökseen. Päätöstä asiassa odotetaan pian.

Suomi on jälleen tarkasteltavana kierroksen ensimmäisenä länsimaana. Alustavan tiedon mukaan Suomen tarkastelu on Genevessä 9.11. klo 14:30–18:00. Tarkastelua varten muodostetaan laaja, poikkihallinnollinen valtuuskunta, jonka johtajaksi on pyydetty UMI Haavisto. Suomen tarkastelua avustavassa troikassa on arvottuina edustajina Luxemburg, Meksiko ja Somalia. Suomen neljännen kansallisen UPR-raportin määräaika on 8.8.2022.

Kaivola/UM: Päivämäärä UPR-raportin jättämiselle lähestyy. Suositusten toimeenpanoa tarkastellaan (150 saatiin, tarkastellaan 120) raportissa, eikä ole helppoa tiiviisti kuvata kehityskohteita. Raporttiluonnos on ollut kommentoitavana kuukauden ajan. Ministeriöillä on mahdollisuus kommentoida, miten suositusten täytäntöönpano on onnistunut ja nostetaan myös Suomen omia PIO-teemoja esiin: ympäristöasiat, saamelaisten oikeudet, digitaalisuus ja oikeudet, ihmisoikeudet ja yritykset ja COVID 19 -pandemia. Kuuleminen, joka oli järjestöille avoin, pidettiin maanantaina 30.5.2022.

Järjestöillä oli toive koontumisvapauksien ja rahankeräysasioiden lisäämisestä raporttiin. Toinen kysymys oli, miten esittelemme suositukset, jotka on toimeenpantu. Jonkun verran oli toimenpiteitä, että rahoitusta

lisää jne. Kansalaisjärjestöt antoivat kommenttina, että tämä yksinkertainen tapa kuvata edistystä voi antaa liian siloitellun kuvan. Tulisi siis hieman kontekstualisoida edistystä, auttaa myös toimeenpanon jatkuvuuden suhteen. Määräaika on Suomen kesälomakauden keskellä eli kesäkuussa. Kaivola toimittaa tällä viikolla raportista päivitetyn version, jossa on huomioitu ministeriöiden ja järjestöjen kommentit. Sen jälkeen on pari päivää aikaa faktojen tarkistamiseen. Kommentteja suositusten toimeenpanon esittelystä ja järjestöjen kommentteista otetaan vastaan.

PJ: minkälaista keskustelua käytiin kokoontumisvapauteen liittyen kuulemistilaisuudessa?

Kaivola/UM: esiin nousi poliisien voimankäyttö kokoontumisissa, sekä haasteet rahoituksen saamisessa. On tärkeää, että osaamme kuvata toimenpiteet hyvin, koska muut maat muodostavat mielipiteensä Suomen tilanteesta raportin perusteella. Eli kaikki vinkit otetaan vastaan, jos tulee ideoita esittämistapaan liittyen.

VN:n ihmisoikeuspoliittisen selonteon eduskuntakäsittely

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö on lähetetty tiedoksi PIO-verkostolle.

PJ: valiokunnat kuulivat useaa tahoa ja eduskunta kävi värikästäkin keskustelua. Tämä liittyy läheisesti siihen, että eduskunnan pitäisi käsitellä PIO-asioita enemmän.

Merisaari/UM: mietintö on aika tasapainoinen, sielläkin nousi toiveena, että lähestymistapa on hyvä, käsitellään rinnakkain kv-suosituksia ja kansallista tilannetta. Toivottiin, että kv-suositusten toimeenpanoa kansallisesti voitaisiin seurata kokonaisvaltaisesti. Eduskunta otti selkeästi kannan, että tulisi antaa myös uusi selonteko – huomioidaan tämä. PIOV voisi pohtia syksyllä sitä, miten saataisiin poliittinen käsittely paremmaksi. Ratifiointiprosessien pitkittyminen (esim. ILO 169) nousi esiin.

PJ: Eduskunnalla vaikuttaa olevan kiinnostusta. Pohdimme PIOV kanssa, miten edistämme käsittelyä eduskunnan kanssa. Selonteko tuli selkeästi tarpeeseen. Selonteon painopisteet saivat myös kiitosta.

Oinonen/UM: UaV:n mietintö on todella hyvä, velvoitteisiin liittyvää juridiikkaa – tulee tarpeeseen UM:n työssä. Ihmisoikeussopimusten ratifiointeihin liittyen tahdonvastaisia katoamisia koskeva sopimus on

saatu HE-esitys –vaiheeseen. Suomi on saanut huomautuksia sen ratifioinnista. ILO 169 liittyy siirtotyöläisiin/turvapaikkapolitiikkaan, ja se on vanha sopimus, jonka ratifioiminen vaatisi varauksia Suomelta ja siksi ei ole tarkoituksenmukaista ratifioida.

Rautio/IOK: ihmisoikeuspuolustajista tuli vahva maininta mietintöön, tätä järjestöt olivat lobanneet. Suomessa pitäisi olla suojeleohjelma ihmisoikeuspuolustajille, esimerkiksi maahantuloon liittyen kuten viisumit/oleskeluluvat – tätä aiotaan tuoda keskusteluun TEM/SM:n kanssa.

PJ: Palaamme tästäkin näkökulmasta tulevaisuustyöhön syksyllä. Kiitokset kaikille tärkeästä työstä.

5 Muut asiat

Ihmisoikeusvalitusasiat

Oinonen/UM: Suomea vastaan on vireillä yhteensä 45 ihmisoikeusvalitusta, joista EIT:ssä on 10 (uutena vireille tutkintavankeuden jatkamisen perusteet, 5 artikla), YK:n sopimusvalvontaelimissä 33 (viimeisimpänä vireille tullut Jehovan todistajien palauttaminen Venäjälle) ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komiteassa 2.

Määräaikaisraportointi

Oinonen/UM: YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) täytäntöönpanoa käsittelevä 8. määräaikaisraportti tarkastellaan naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean 83. istunnossa Genevessä 10.-28.10.2022. Tarkastelua on pyydetty tiistaille 11.10. Ulkoministeriö lähettää valtuuskuntapyynnön kesän aikana.

YK:ssa käsittelyään odottaa lisäksi edelleen viisi muuta Suomen määräaikaisraporttia:

- Yhdistetty 5. ja 6. määräaikaisraportti lapsen oikeuksien yleissopimuksesta (CRC), raportti on annettu 26.7.2019

- Ensimmäinen määräaikaisraportti vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksesta (CRPD), raportti on annettu 9.8.2019
- Ensimmäinen raportti lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevasta valinnaisesta pöytäkirjasta (CRC/OPSC), raportti on annettu 18.6.2020
- 8. määräaikaisraportti yksinkertaistetussa raportointimenettelyssä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisesta yleissopimuksesta (CAT), raportti on annettu 3.12.2020
- Yhdistetty 24.–26. määräaikaisraportti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta (CERD), raportti on annettu 26.8.2021.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksista annetaan tänä vuonna kaksi määräaikaisraporttia. Ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen kolmannen valvontakierroksen raportoinnin määräaika on alustavan tiedon mukaan lokakuussa 2022. Uudistetusta sosiaalisesta peruskirjasta annetaan 18. määräaikaisraportti (järjestökantelujen täytäntöönpano) 31.12.

Tänä vuonna käynnistetään välikausiraportin laatiminen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) osapuolten komitean suositusten täytäntöönpanosta, josta annettavan raportin määräaika on 30.1.2023 sekä 6. määräaikaisraporttien laatiminen alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (ECRML) ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen (FCNM) täytäntöönpanosta. Molempien raporttien määräaika on 1.3.2023.

Muuta ajankohtaista ihmisoikeussopimuksista

Hallituksen esitys eduskunnalle (HE 87/2022 vp) kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta on annettu 2.6.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (CRPD) osapuolten kokouksen 15. istunto on New Yorkissa 14.-16.6. Suomi on istunnon

puheenjohtajana ja puhetta johtaa VSI Jukka Salovaara. Suomi osallistuu VSI Johanna Sumuvuoren johtamalla valtuuskunnalla, johon kuuluu vammaisten henkilöiden edustus. CRPD on YK:n keskeisistä ihmisoikeussopimuksista ainoa, jolla on vastaavanlainen sisältöä käsittelevä osapuolikokous.

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa valvovan riippumattoman naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) jäsenvaali on 8.6., jossa Suomella on ehdokkaana oikeusneuvos Päivi Hirvelä.

MMM eläinsuojelulain uudistus – eläinten tainnutuskielto tulossa – on herättänyt KV-raportoinnissa kyselyitä. Suomessa juutalaiset ja muslimit ovat nostaneet asian esiin. Kommenttipyynnöt vastattavana UM:ssä.

Lähteenoja/MMM: Yksi työläimpiä HE mitä on ollut. Harmillista, että tämä yksityiskohta nousee kansainvälisen mielenkiinnon kohteeksi. Terveiset viedään MMM:ssä eteenpäin.

PJ: työn alla on, miten voisimme parantaa EIT-seurantaa OM:ssä, että olisi paremmat edellytykset seurata ratkaisuja.

Rönty/OM: EIT-valitukset ovat menneet suoraan yksiköille kirjaamosta, mutta menettelyä tarkastellaan, että olisi koordinoitumpaa ja paremmin seurattavissa. Korkeimmalla oikeudella on myös EUT- ja EIT-ratkaisuja kokoava uutiskirje, jonka saa tilaamalla.

PJ: Venetsia-toimikunnan haku on ollut auki, on tullut hyviä hakemuksia. Saamelaiskäräjälaki on edelleen käsittelyssä, OM yrittää edistää parhaansa mukaan, toivottavasti saadaan vietyä pian maaliin. Sovinto- ja totuuskomitean ympärillä keskustelua ja pientä kuohuntaa, yritetään ottaa rahoitukseen ja aikatauluun kohdistuva kritiikki vastaan ja saada asia eteenpäin. Tällä myös vaikutusta viittomakieliasiaan. YVL on lähtenyt lausuntokierrokselle, ministeriöiden välillä on aika paljon eriäviä mielipiteitä – yritetään sovittaa yhteen.

Hjelt/OM: toimintaohjelmaan liittyen indikaattoritiedonkeruu menossa, kesälomat aiheuttaa omat ongelmansa, mutta edistyy. Syksyllä annetaan päivitys PIOV:lle edistymisestä.

Kangaskorte/UM: Ihmisoikeusneuvostossa ovat esillä naisten ja tyttöjen tasa-arvoon liittyvät asiat ja Venäjä ja sen sisäinen ihmisoikeustilanne. EU voisi viedä syksyllä eteenpäin päätöslauselmaa aiheesta. Ukraina ja Kiina ovat jatkuvassa keskustelussa. Bacheletin vierailu Kiinassa on herättänyt keskustelua – odotetaan briiffiä asiasta. CSO:iden kanssa on tiivistetty yhteystyötä etenkin tyttöjen ja naisten oikeuksiin liittyen. Resurssiongelmät painavat yksikköä. Syksyllä tarkoitus lanseerata uudet ohjeet, myös liittyen ihmisoikeuspuolustajiin, mutta sellaista ohjetta ei tehdä, jossa olisi uusia asioita verrattuna olemassa olevaan.

Patovuori/SM: Afganistanista evakuoitujen henkilöiden ja toissijaista suojelua saaneiden ukrainalaisten tilannetta tarkastellaan yhdenvertaisuuden näkökulmasta, kun verrataan kaikkiin muihin kv-suojelua hakeviin. Suurin osa Suomea koskevista kv-valituksista taitaa kuulua SM:n hallinnon alalle. Patovuori ehdottaa, että SM ja UM voisivat katsoa valitusasioita yhdessä jos on tarvetta.

PJ: voisimme ottaa workshop-tyylisen kokouksen syksyn aluksi. Ministeriöt voisivat tuoda omia ajatuksia esiin ja vaihdetaan ajankohtaiset kuulumiset myös tulevaisuustyöhön liittyen. Seuraava kokous pidetään syksyllä.

6 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.48.